

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

MODERN TRENDS OF TEACHING ENGLISH IN UNIVERSITIES

У статті окреслено основні новітні тенденції у викладанні англійської мови в українських закладах вищої освіти, що зумовлено переорієнтацією зовнішньополітичного вектора України та новітніми тенденціями у Європі та світі.

Після аналізу найновіших наукових джерел теоретико-методичного, правового й психологічного характеру у статті подано резюмований виклад сучасних тенденцій, аргументовано доцільність відміни застарілих підходів та планомірно й наскрізну імплементацію нових.

Базовими підходами рамкового характеру нині виступають: європейський досвід вивчення англійської мови; трансформація змісту освіти; уникнення радянських та пострадянських стереотипних лінгводидактичних підходів; впровадження універсальних рівнів набутих англійської мови компетентностей; врахування рекомендацій Ради Європи та інших авторитетних організацій, дотичних до гуманітарної сфери суспільства.

Власне, інноваційними підходами до вивчення англійської мови в університетах, згідно з дослідженням, виступають такі тенденції, як: дискурсивність та онлайн-комунікація, інтерактивність, мультимедійність, динаміка від загального до часткового (дедукція), суб'єкт-суб'єктність або партнерство викладача й студента, інтерактивний підхід, компетентнісний підхід та стимуляція суцільного (на заняттях і поза ними) вживання англійської мови.

У роботі визначено висновки й перспективи подальших досліджень, які полягають у тому, щоб акумульовані в тезах тенденції стали теоретичною основою імплементації нового студенто- і практикоцентричного вивчення англійської мови як універсального інструмента офлайнної та онлайнної взаємодії на побутовому, практичному й дипломатичному рівнях. Ця стаття не є завершеним дослідженням і потребує експериментальної перевірки шляхом часткової або повної імплементації принципів в освітній процес.

Ключові слова: тенденції, англійська мова, методологія, мультимедійність, суб'єкт-суб'єктність, партнерство, суцільне вжи-

вання мови, інтерактивний підхід, компетентнісний підхід, дискурсивність та онлайн-комунікація.

In the article, most recent trends of teaching English in Ukrainian universities are defined. These trends are caused by the reorientation of Ukraine's vector of foreign policy and by the latest European and world's trends.

After analyzing the latest theoretical, methodological, legal and psychological sources, we presented a summary of modern trends and argued the expediency of abolishing outdated approaches and systematic implementation of new approaches of teaching English.

The basic frame character approaches are: European experience of learning English; transformation of educational sense; avoidance of Soviet and post-Soviet stereotyped language didactic approaches; introduction of universal standards of acquired English language competences; considering recommendations of the Council of Europe and other reputable organizations relevant to the social sphere of society.

According to the research, the following tendencies are innovative approaches to studying English at universities: discursiveness, online communication, interactivity, multimedia, motion from general to partial (deduction), subject/subjectivity or partnership of the teacher and the student, interactive approach, competency approach, stimulation of holistic (in-class and out-of-class) use of English.

The article outlines conclusions and emphasizes perspectives of further research. The tendencies accumulated in article have to be a theoretical basis for the implementation of a new student-centric and practically centric English learning as the universal tool for offline and online interaction at the everyday, practical and diplomatic level. This article is not a completed study and requires the experimental verification by partial or complete implementation of the principles into the educational process.

Key words: trends, English, methodology, multimedia, subject/subjectivity partnership, holistic use of language, interactive approach, competency approach, discursiveness and online communication.

УДК 37.016:811.111
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.3-8>

Цепко Т.А.,

старший викладач кафедри іноземних мов історичного та філософського факультетів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Андросюк Г.Л.,

асистент кафедри іноземних мов історичного та філософського факультетів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Методологія викладання гуманітарних дисциплін в українських закладах вищої освіти нині переживає значні трансформації. Особливо це стосується викладання англійської мови як у рамках загального університетського курсу, так і англійської за професійним спрямуванням. Ці тенденції набули особливого поширення останніми роками, коли країною було остаточно вирішено рухатися в євроінтеграційному напрямі. У зв'язку з цим постає гостра потреба переглянути традиційні, значною мірою ще радянські підходи до викладання іноземних мов в університетах.

Інноваційні тенденції у викладанні англійської мови мають законодавче підґрунтя і загальні рам-

кові принципи, які давно наявні у Європейському Союзі та по всьому світі. Останнім часом в Україні запроваджується низка положень та рекомендацій з лінгводидактики. Так, Ж. Ніколаєва вважає, що головним і першочерговим завданням профільних міністерств є розроблення держстандарту з вивчення іноземних мов [11]. Стандарту, який базується на європейському досвіді, але й враховує ментальні й історичні моменти українських реалій. Серед положень, які потрібно відмінити, – деструктивна дидактична традиція Радянського Союзу, структурний підхід до вивчення іноземної мови, центральність фігури педагога в освітньому процесі тощо. Основним мотиваційним

і ресурсним фактором цих трансформацій виступає потреба присутності України й української продукції, культури, інтелектуального потенціалу на ринках Європи і світу, що й закріплено в Стратегії сталого розвитку (прийнятої в 2015 р.).

Аналіз попередніх досліджень. Історією методики вже займалися науковці І. Грузинська, Ф. Аронштейн, В. Раушенбах. Окремі розділи історії методів викладені в роботах С. Фоломкиної, Н. Гез, Р. Кузнецової.

Методику викладання англійської мови досліджували зарубіжні науковці Р. Ярмухамедова, П. Шмітт (P. Schmitt), Г. Хьоніг (H. Höning), М. Шелл-Горнбі (M. Snell-Hornby), Б. Фрезер (B. Fraser). Загальні методологічні рекомендації з вивчення іноземних мов заклали на вітчизняному ґрунті Ю. Жлуктенко, К. Ганшина, М. Цветкова, О. Бернадська, І. Рахманов та інші.

Вивченням англійської мови в контексті гуманітарної парадигми займалася Н. Антонюк [2], О. Іщенко – методикою засвоєння іноземних мов у рамках євроінтеграції [10], О. Ігнатюк – викладанням англійської як фахової [9], Ж. Ніколаєва аналізувала європейські стандарти вивчення іноземних мов з метою їх імплементації в наш освітній простір [11].

Отже, педагогічна інноватика у викладанні іноземних мов студентам уже неодноразово ставала об'єктом дослідження українських та закордонних дослідників. Проте ці праці, як правило, охоплюють один з аспектів: євроінтеграційний, методологічний, професійно орієнтований тощо, тому постає потреба в загальному резюмованому огляді основних тенденцій викладання англійської для студентів закладів вищої освіти (далі – ЗВО) I–IV рівнів акредитації.

Т. Аношкова, досліджуючи інноваційні тенденції у викладанні іноземної мови в контексті євроінтеграції, слушно зауважує: «Нова соціокультурна реальність зробила вивчення іноземних мов одним із пріоритетних завдань для майбутніх фахівців та зумовила тим самим необхідність модернізації сучасної системи вищої освіти. Оскільки процес викладання та засвоєння іноземної мови вважається складнішим від аналогічних процесів для більшості інших предметів, підвищення ефективності та результативності навчання є актуальною темою для дослідження» [1]. Отже, іноземна мова традиційно є важкою для засвоєння дисципліною, а з іншого боку, нині надуживання англійської в масмедіа, Інтернеті, у сфері мовних неологізмів створює сприятливу дидактичну й позадидактичну ситуацію.

Новою стратегією вивчення іноземних мов у ЗВО, на думку Н. Антонюк, є дедуктивний принцип, за якого дидактична динаміка відбувається від загального (середовище, комунікація) до часткового (індивідуального), що реалізовує студен-

тоцентричний підхід (learner-centered lessons), а метою такої освітньої діяльності виступають фахова зорієнтованість іншомовних компетентностей, здатність до міжкультурної взаємодії, подальша соціалізація й розширення знанневих, світоглядних та культурних горизонтів [2, с. 123]. О. Іщенко та О. Матвіяс, орієнтуючись на вивчення іноземних мов у контексті вступу нашої держави до європейського освітнього континууму, зазначають, що необхідно прийняти «європейський шаблон» у викладанні англійської мови, що передбачає практичний стратегічний підхід, який розвивав би найосновніші компетентності сучасної людини: орієнтування на інноватику, готовність до спілкування будь-якого рівня (побутового, навчального, ділового), міждисциплінарність і студентоцентричність, здатність до самонавчання і самовдосконалення [10, с. 4]. Проте такі реформації, як правило, зустрічають опір з боку викладачів «старшого покоління», а подекуди і студентів.

Т. Баланова, проаналізувавши зарубіжний досвід, обстоює принцип інтервальності, запропонований свого часу А. Мейсоном. Інтервальні повторення передбачають попереднє вивчення переважно лексичного матеріалу з подальшим повторенням із наростанням усе більшого інтервалу: від 20 хв. до кількох діб. При цьому час на повторення стає все меншим, але в середньому це 30 хв. на день. Методичний «тандем» вивчення-повторення за середніх лінгвістичних здібностей дає змогу вивчити до півтисячі слів за місяць. Використання цього методу, звісно, передбачає глибоку мотивованість та саморегулювання. На перших етапах можна використовувати мобільні додатки з нагадування, виставлені на певний час. Загалом же методист Т. Баланова у своїй статті «Використання методу інтервального повторення слів у процесі вивчення англійської мови» наводить цілий список (з коментарями) додатків та сервісів, які доступні для кожного користувача сучасним смартфоном: AnyMemo, Memorize anything, SuperMemo, LinguaLeo, Memrise, EasyWords [3, с. 6].

Науковці-методисти, відчуваючи вимоги і «дух часу», зрозуміли недієздатність традиційних методик викладання англійської мови. Зважаючи на вищевказані протиріччя й невирішені дидактичні завдання, можна стверджувати, що тема «Сучасні тенденції у викладанні англійської мови у закладах вищої освіти» є актуальною й вартою наукової експлікації.

Мета дослідження полягає в аналізі теоретичних та методологічних досліджень викладання іноземної, зокрема англійської мови, з метою узагальнення й резюмування накопиченого упродовж останніх років досвіду. При цьому частковими цілями є виокремлення базису (обов'язкових парадигм) та ключових підходів, пов'язаних з новими

освітніми та позаосвітніми умовами (глобалізації, мультимедізації, практичної зорієнтованості тощо) та найновіших дидактичних тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Детальний аналіз сучасних підходів дав змогу серед основних виокремити мультимедійність, дискурсивність та онлайн-комунікацію, інтерактивний підхід, компетентнісний підхід, стимуляцію суцільного (на заняттях і поза ними) вживання англійської, дедуктивність, суб'єкт-суб'єктність (партнерство викладача й студента). Розглянемо детальніше найголовніші з них.

Мультимедійність. Сучасна методика викладання англійської мови у закладах вищої освіти неможлива без наскрізної мультимедізації. Основні напрями використання мультимедіа з дидактичною метою можна розподілити на дві групи: а) мультимедіація для самостійної роботи студента (перегляд фільмів, робота з дистанційними курсами, робота з програмами для самостійних занять з англійської); б) мультимедіація як супровід комунікації, основний інструмент набуття іншомовних компетентностей (груповий перегляд і прослуховування англомовних матеріалів та їх обговорення в мінігрупі, виконання індивідуальних чи групових проєктів та їх репрезентація на занятті тощо).

Якщо ж підходити найзагальніше до мультимедійних засобів, то вони універсальні й можуть сприяти засвоювати іноземну мову не тільки з допомогою спеціалізованих даних, а й у познавчальному віртуальному просторі (пошук роботи, стажування за кордоном, розсилання резюме, спілкування у мережах іноземною мовою та створення у них спеціальних груп). Позааудиторна «прив'язаність» студента до гаджетів дає змогу з допомогою доцільних настанов скерувати студента до якомога частішого перебування в англомовній комунікації.

Мультимедійним може бути більшість навчального матеріалу. При цьому Інтернет треба вважати не інструментом пошуку й демонстрації навчального матеріалу, а середовищем, яке сприяє освітній та англомовній комунікації.

Суб'єкт-суб'єктність, партнерство. У рамках подальшої демократизації освітнього процесу й суспільного життя взагалі інноваційною тенденцією в методиці викладання англійської мови у ЗВО можна вважати партнерський обопільний підхід, за якого між викладачем і студентами встановлюються максимально близькі суб'єкт-суб'єктні стосунки, а отже, студент теж має вплив на перебіг рамково визначеного заняття чи навіть навчального процесу загалом.

Ініціативність, проактивність і партнерство, окрім знання англійської, формують важливі комунікативні компетентності: ініціативність, креативність, відповідальність, автономність. Як зазначає

Ю. Полікарпова, «Педагогіка партнерства, демократична співпраця викладача зі студентами, що є концептуальною основою європейської освітньої системи, створює сприятливий психологічний клімат на заняттях, сприяє оптимальній організації навчальної діяльності та забезпеченню навчальної автономії кожного, результатом чого стає підвищення відповідальності студента за результати його навчання й мотивує до всебічного особистісного розвитку, а також дає можливість повноцінного розкриття свого потенціалу» [12, с. 62]. Отже, роль викладача не применшується, а трансформується (викладач-співбесідник, викладач-модератор, викладач-консультант).

Суцільне вживання англійської на заняттях та поза ними. Цей інноваційний підхід передбачає насамперед відмову від традиційного радянського вивчення іноземних мов у ЗВО. Якщо раніше основна методика вивчення іноземних мов полягала в перекладі текстів, заучуванні граматичних та фонетичних правил, вивченні обмеженої (як правило, до 30) кількості найуживаніших тем, то нині доцільно мінімально користуватися рідною мовою на заняттях, а в ідеалі – обходитися без неї. За попередніми домовленостями всередині академічної підгрупи можна максимально вживати англійську й поза заняттями, на перерві, під час вирішення побутових і поточних життєвих задач.

Дискурсивність та онлайн-комунікація. Необхідно залучати дискурсивні маркери, які породжуються спонтанними потребами й поворотами у спілкуванні, оскільки дискурс відрізняється від тексту тим, що він не абстрагований від поточної реальності, а «занурений» у життя. Суцільне вживання неодмінно актуалізує культурологічний та особистісний аспекти, тому найбільше пов'язане із практикою використання мови, а не з умінням перекладати чи переказувати не пов'язаний із ситуацією текст.

Інтерактивність. У 90-х – на початку 2000-х років пріоритетом серед принципів вивчення гуманітарних дисциплін був інтерактивний підхід, у рамках якого було розроблено чимало методів і конкретних методик. З появою й тотальним поширенням мультимедіа та перебування в мережі Інтернет поняття «інтерактивні технології» знову стало актуальним, оскільки гаджети значно розширюють його методологічний обсяг. Інтерактивні можливості сенсорних панелей, електронних дошок, проекторів тощо фактично безмежні й потребують не стільки розроблення нових методик, скільки креативного підходу в кожній робочій ситуації освітнього процесу.

За успішного поєднання інтерактивності й мультимедійності студент засвоює іноземні мови багатоканально: через зорові та слухові відчуття та актуалізацію когнітивних процесів унаслідок постійного перебування в інтеракції.

Максимально можлива інтерактивність на заняттях з іноземної мови включає такі компоненти комунікативного ланцюга: студент – однокласники (мінігрупа) – викладач – текст – мультимедійне джерело.

Т. Білошицька наголошує на корисності інтерактивних методів щодо їх впливу на головний дидактичний ресурс – мотивацію студента і викладача: «Під час опанування іноземної мови у студентів виникає низка проблем, однією з яких є низька мотивація до вивчення мови. У таких випадках саме інтерактивні технології є цінними для застосування, тому що вони створюють такі умови, коли студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Інтерактивне навчання включає в собі деякі методи співпраці у навчальному процесі» [7, с. 9].

Компетентнісний підхід. Нині серед усіх педагогічних парадигм за ефективністю й відповідністю «духові часу» на перше місце виходить компетентнісний підхід, оскільки він найтісніше пов'язаний з навчальною, професійною і життєвою практиками комунікації іноземними мовами. Особливо це стосується англійської мови, яка набуває ознак універсальної міжнародної мови, стає знаряддям і водночас культурним інструментом будь-якої міжнародної взаємодії. Ясна річ, що в цьому контексті найголовнішими компетентностями, які мають бути сформовані у студента, є: а) володіти практичними навичками говоріння, читання, перекладу; б) уміти вирішувати практичні комунікативні завдання англійською мовою; в) застосовувати англійську мову на побутовому й професійному рівнях; г) мати потребу у постійному самовдосконаленні знання англійської мови (в ідеалі – упродовж усього життя).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, нині доцільно повністю відмовитися від застарілих підходів у викладанні англійської мови у ЗВО й імплементувати до освітнього процесу нові підходи, а саме: а) рамкові: європейський досвід вивчення англійської мови; трансформацію змісту освіти; впровадження універсальних рівнів набутих англомовних компетентностей; врахування рекомендацій Ради Європи та інших авторитетних організацій; б) методологічного характеру: мультимедійність, дискурсивність та онлайн-комунікація, суб'єкт-суб'єктність, інтерактивність, дедукція, інтерактивний підхід, компетентнісний підхід та стимуляція суцільного вживання англійської мови.

Теоретичні спостереження, наведені в цій публікації, можуть слугувати відправною точкою практичного втілення новітніх тенденцій на місцях (безпосередньо в навчальних закладах), проте потребують апробації й практичного експерименту з упровадження європейських стандартів вивчення англійської мови. Тези, викладені в

статті, мають стимулювати й мотивувати досвідчених викладачів ЗВО коригувати зміст і методи навчальних і робочих програм з англійської мови, переводити освітній дискурс на практичну комунікативну основу, в центрі якого – проактивний студент, що прагне професійно взаємодіяти із сучасним світом на побутовому, діловому й професійному рівнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аношкова Т. Інноваційні тенденції у викладанні іноземної мови в контексті Євроінтеграції. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/anoshkova_innovatsiini.pdf. (дата звернення: 19.02.2020 р.).
2. Антонюк Н.М., Титаренко О.Ю., Горохова І.В. Вивчення іноземних мов у контексті гуманістичної освіти. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1. С. 228–233.
3. Баланова Т. Використання методу інтервального повторення слів у процесі вивчення англійської мови. *«Мова і світ: сучасні тенденції викладання іноземних мов у вищій школі»* : збірник матеріалів IV Всеукраїнського науково-практичного веб-нару (29 листопада 2017 р.). Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2017. С. 5–7.
4. Безкоровайна О.В., Мороз Л.В. Актуальні аспекти комунікативної компетенції студентів ВНЗ. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2012. № 25. С. 142–145.
5. Бернацька О.В. Використання ситуацій професійної діяльності у навчанні професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою. *Всеукраїнські науково-практичні читання студентів і молодих науковців, присвячені педагогічній спадщині К.Д. Ушинського, та В.О. Сухомлинського* : матеріали конференції, спецвипуск. Одеса : ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. 2004. С. 3–4.
6. Біленька Ю.О. Дискурсивні маркери у молодіжній онлайн-комунікації (на матеріалі англійської мови): магістерська роб. спец. 8.02030302 «Мова і література (англійська)». Умань. Держ. ун-т ім. П. Тичини. 2017. 90 с.
7. Білошицька Т.Ю. Інтерактивні технології у викладанні іноземної мови у ВНЗ. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/26805/1/47.pdf>. (дата звернення: 19.02.2020 р.).
8. Вишневецький О. Коріння проблем у вивченні іноземних мов. *Сучасна освіта*. URL: <http://osvita.ua/school/reform/53026/> (дата звернення: 20.03.2017).
9. Ігнатюк О.А. Особливості підготовки сучасних фахівців у системі вищої професійної освіти США. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2011. № 1. С. 55–64.
10. Іщенко О., Матвіяс О. Вивчення англійської мови в умовах вступу України у європейський освітній простір. *Вісник Львівського університету*. 2009. № 25. С. 353–357.
11. Ніколаєва Ж.В. Навчання іноземних мов у ВНЗ у контексті Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. *Наукові праці. Педагогічні науки*. 2004. № 29. С. 127–130.

12. Полікарпова Ю.О. Сучасні тенденції у викладанні англійської мови в Україні. *Народна освіта*. 2017. Вип. 2. С. 60–65.

13. Рудницька Т.Г. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної спрямованості навчального процесу. *Гуманізм та освіта*. 2008. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Rudnizka.php>. (дата звернення: 19.02.2020 р.).

14. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 20.03.2017).

15. Ярмухамедова К.Г. Обучение английскому языку студентов с использованием интеллектуальных и образовательных технологий. *аз У Хабаршысы. Педагогикалы. ылымдар сериясы, Казахстан*. 2016. № 3 (51). С. 100–106.

16. Fraser B. Pragmatic Markers IB. *Fraser II Pragmatics*. 1996. No. 6. P. 71–72.

17. Snell-Hornby M., Schmitt P.A., Honig H.G., Kussmaul P. *Handbuch Translation*. Tübingen : Stauffenburg-Verl., 1999. 434 s.